

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร เป็นลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (research and development : R & D) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (research) : การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 วิจัย (development) : การพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (research) : การทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 วิจัย (development) : การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (research) : ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 พบว่า โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีความสอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยต้องการจะส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี และมีค่านิยมที่ดีงาม โดยเฉพาะค่านิยมในด้านความรับผิดชอบต่อ การอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข และจากการศึกษาสภาวะการเด็กและเยาวชนจังหวัดสระบุรี 2551-2552 พบว่า สภาวะด้านการศึกษา นั้นถือว่าควรที่จะต้องปรับปรุงในด้านความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียน และสภาวะด้านสังคมก็ยังคงพบว่านักเรียนยังขาดคุณธรรมในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมในจำนวนมาก

ผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่คาดหวัง นอกจากนี้ยังพบว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการหรือเทคนิคในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบที่จะพัฒนาตัวบุคคลในด้านความรู้ และทัศนคติที่ดีในการประพฤติปฏิบัติในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะช่วยให้ลดปัญหาในการทำงานที่จะเกิดขึ้นได้ และในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่จะมีการพัฒนาหลักสูตรเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินและการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งในครั้งนี้อยู่ได้ใช้การพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอนดังกล่าวมา ในการ

พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม พบว่า คุณธรรมเป็นลักษณะคุณงามความดีทางด้าน กาย วาจา และจิตใจ ที่แสดงออกทางด้านการประพฤติปฏิบัติด้วยความมีน้ำใจ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และพบว่า จริยธรรมเป็นธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติด้วยเหตุและผล อันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ทางด้านสังคมในการดำเนินชีวิตด้วยความเป็นสุข

ผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความรับผิดชอบ พบว่า จริยธรรมด้านความรับผิดชอบมีความสำคัญที่เป็นสิ่งเกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตนสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของสังคม ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่างๆ ดังนี้ จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2540, หน้า 82) กล่าวว่า คนมีความรับผิดชอบย่อมจะทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายทันเวลาเป็นที่นับถือ ได้รับการยกย่องสรรเสริญ และเป็นคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม กลวัทน์ วันวิชัย (2545, หน้า 14) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้าง ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีความรับผิดชอบจะมีความเพียรพยายาม อดทน และตั้งใจทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อเกิดความก้าวหน้าต่อตนเองและสังคม วะริพร บำรุงผล (2548, หน้า 18) ยังได้กล่าวสรุปว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างให้กับนักเรียน ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีความรับผิดชอบจะมีความเพียรพยายาม อดทน และตั้งใจทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อเกิดความก้าวหน้าทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

ผลการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร พบว่า การสร้างหลักสูตรใหม่โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตรดังนี้ หลักการ จุดมุ่งหมาย ขอบข่ายเนื้อหาสาระ ระยะเวลา วิธีการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม และการวัดการประเมินผล และการฝึกอบรมสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติได้จริง ดังเช่น สุภาพร เทศวิรัช (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 พระมหาประนอม ทองไพบุลย์ (2549, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง การลดทุกข์เพิ่มสุข สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และเจตคติต่อเรื่องการลดทุกข์เพิ่มสุขสำหรับ อุบาสก อุบาสิกา เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้และเจตคติต่อเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการศึกษางานวิจัยที่

เกี่ยวข้องกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักสูตรฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติได้จริง และกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ

ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากการสัมภาษณ์ โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านหลักสูตร นักจิตวิทยา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอน และด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นพระภิกษุ ซึ่งได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความสำคัญ และความต้องการจำเป็น ของการเข้ารับการฝึกอบรม คุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยนำเสนอมี ดังนี้

1) สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสัมภาษณ์

2) ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เทคนิคและวิธีการฝึกอบรม

3) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิเคราะห์สถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์สถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยจำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งทางการทำงาน ประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์การอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และประสบการณ์การด้านคุณธรรม จริยธรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ และค่าร้อยละ นำเสนอดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนและข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	3	60.00
หญิง	2	40.00
2. ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	1	20.00
ปริญญาโท	1	20.00
ปริญญาเอก	3	60.00
3. ตำแหน่ง		
อธิการบดี	1	20.00
ประธานสาขาหลักสูตรและการสอน	1	20.00
ศึกษานิเทศก์ ชำนาญการพิเศษ	1	20.00
ครูผู้สอน	2	40.00
4. ประสบการณ์การทำงาน		
10 – 20 ปี	3	80.0
21 – 30 ปี	2	20.0
5. ประสบการณ์ การฝึกอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้		
เคย	5	100.00
ไม่เคย	-	-
6. เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรมหรือไม่		
เคย	5	100.00
ไม่เคย	-	-

จากตาราง 1 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเพศชายร้อยละ 60 ด้าน การศึกษาระดับปริญญาเอก ร้อยละ 60 เป็นครูผู้สอน ร้อยละ 40 มีประสบการณ์การทำงาน 10 – 20 ปี ร้อยละ 80 และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม

2. ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1. ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับความต้องการ ในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นด้วยกับการจัดฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สะท้อนได้จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังนี้

"เด็กนักเรียนจะได้มีความตระหนักในด้านการประพฤติปฏิบัติที่ดี และมีความรับผิดชอบมากขึ้น"

(วริศรินทร์ มีบุญเกิด, 2551, พฤศจิกายน 20)

"ความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติ ที่ควรตระหนักและนำไปปฏิบัติ"

(เฉลิมชัย หาญกล้า, 2551, ธันวาคม 20)

"คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับคุณธรรมอื่นๆ อีกมาก"

(ปราโมทย์ จันท์เรือง, 2551, ธันวาคม 23)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา เพื่อให้เหมาะสมกับระดับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แนะนำว่า เนื้อหาควรให้เหมาะกับวัยของนักเรียน ซึ่งนักหลักสูตรได้กล่าวไว้ว่า ความรับผิดชอบในวัยของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ควรเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของเด็ก เช่น การเรียน การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามหน้าที่ของตนเองและกับบุคคลอื่น (ปราโมทย์ จันท์เรือง, 2551, ธันวาคม 23) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของศึกษานิเทศก์ที่กล่าวว่า เนื้อหาความรับผิดชอบของนักเรียนให้เชื่อมโยงหน้าที่ของตนเองไปถึงหน้าที่ที่ปฏิบัติต่อผู้อื่น หรือตามทศ 6 ไปจนถึงหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา (สิริกร กระจ่างทอง, 2552, มกราคม 7)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านเทคนิควิธีการฝึกอบรมหรือกระบวนการ สำหรับฝึกอบรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีเทคนิค วิธีการและกระบวนการ ฝึกอบรมซึ่งประกอบไปด้วยดังนี้ 1) การใช้กรณีตัวอย่าง 2) การระดมสมองหรืออภิปรายกลุ่ม 3) การใช้กระบวนการกลุ่ม 4) การใช้เกม 5) การแสดงบทบาทสมมติ 6) มีกิจกรรมที่หลากหลายเน้นการมีส่วนร่วม 7) การอภิปรายสรุปผล

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านควรใช้หลักธรรมใด ที่สามารถนำมาใช้ในการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรใช้หลักธรรมที่จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้และตระหนักอันจะก่อให้เกิดความรักหรือพอใจให้เกิดขึ้นมาก่อน ดังคำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญในด้านคุณธรรมที่กล่าวว่า เมื่อนักเรียนเกิดความรัก หรือฉันทะ ในด้านใดด้านหนึ่งก่อนแล้ว นักเรียนก็

จะมีความเพียรพยายามเกิดขึ้นมาตามลำดับคือวิริยะ จากนั้นเขาก็จะเอาใจใส่จดจ่อกับสิ่งนั้นซึ่งเรียกว่าจิตตะ และเมื่อเอาใจใส่จดจ่อก็จะเกิดการพิจารณาต่างๆ จนเกิดเป็นปัญญาและมีความรู้เรื่องงานในหน้าที่ที่ตนทำนั่นเอง คือวิมังสา ที่เรียกว่าทางแห่งความสำเร็จ คืออิทธิบาท 4 (พระธรรมโกศาจารย์, 2551, ธันวาคม 20) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรที่กล่าวว่า ในส่วนหลักธรรมที่จะนำมาจัดเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมนั้น น่าจะควรใช้หลักธรรมของอิทธิบาท 4 ซึ่งได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ก็จะสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบขึ้นมาได้ (ปราโมทย์ จันทร์เรือง, 2551, ธันวาคม 23)

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านระยะเวลา ในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่า การฝึกอบรมควรใช้ระยะเวลาที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะอบรม คือเพียงพอให้รู้ว่ามีขอบข่ายอะไร หรืออย่างต่ำ 18 ชั่วโมง ส่วนการปฏิบัติควรต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอดไป เพราะการฝึกอบรมทางด้านจิตใจต้องใช้ระยะเวลาที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจึงจะเกิดผลดี หรือใช้ระยะเวลาที่มากกว่านี้ได้ก็จะเป็นผลดี สำหรับนักเรียนที่เข้าอบรม

6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านสื่อที่ใช้ประกอบการฝึกอบรมที่สามารถทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรใช้สื่อประกอบดังนี้ คือ 1) สื่อมัลติมีเดีย 2) สื่อของจริง สถานที่จริง 3) วิทยากรต้นแบบ หรือสื่อบุคคล 4) สื่อกรณีศึกษา หรือตัวอย่าง

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการวัดผลและประเมินผล เพื่อให้ทราบถึงตัวชี้วัดได้ดี ในการฝึกอบรม โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรจะประกอบไปด้วยดังนี้ 1) แบบประเมินด้านพฤติกรรม ที่ปฏิบัติจริง 2) แบบประเมินตนเอง 3) แบบสอบถาม 4) แบบสังเกต 5) แบบวัดเจตคติหรือความคิดเห็น

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และการจัดกิจกรรมฝึกอบรม ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อเสนอแนะว่า การฝึกอบรมควรมีการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาเด็กนักเรียน วิทยากรต้องโน้มน้าว ชักนำ ให้เห็นประโยชน์พยายามเป็นการปฏิบัติจริง และสื่อต้องทันสมัย น่าสนใจ ระยะเวลาต้องให้เหมาะสมกับเนื้อหาในแต่ละกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 วิจัย (development) : ผลการพัฒนาหลักสูตร

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ขั้นตอนที่ 1 คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ที่ประกอบด้วย ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรม ศึกษา

เอกสารเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และศึกษาขอบข่ายเนื้อหา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยสัมภาษณ์จากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร นักจิตวิทยา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอน และพระภิกษุด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้นำมากำหนดเป็นหลักสูตร ฝึกอบรม รวมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านจิตวิทยา ด้านการวัดและประเมินผล ตรวจสอบความสอดคล้อง ประกอบไปด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย ขอบข่ายเนื้อหา เวลาในการอบรม วิธีการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม และการวัดและการประเมินผลการฝึกอบรม การดำเนินการสร้างหลักสูตรฉบับร่างแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง และการตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ผู้วิจัยได้จัดทำหลักสูตรฉบับร่างซึ่งประกอบด้วย ดังนี้

หลักการ

1. เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความรู้ความเข้าใจ และให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อ
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งทางด้านพฤติกรรมเพื่อให้มีพฤติกรรมอันพึงประสงค์ เกิดคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อ และมีความตระหนักในการประพฤติปฏิบัติตนในด้านความรับผิดชอบต่อ
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถนำหลักการประพฤติปฏิบัติด้านความรับผิดชอบต่อไปดำเนินชีวิตต่อไป

ขอบข่ายเนื้อหาสาระ

ขอบข่ายเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
 - การรู้จักหน้าที่
 - ความอดทน
 - ความซื่อสัตย์
 - อิทธิบาท 4
2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม

- ความรับผิดชอบต่อครอบครัว
- ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
- ความรับผิดชอบต่อเพื่อน

ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน

ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม

การฝึกอบรมใช้ระยะเวลาทั้งหมด 15 ชั่วโมง ดังนี้

วิธีการฝึกอบรม/กิจกรรม

1. บรรยาย
2. ใช้เกม
3. กรณีตัวอย่าง
4. ระดมสมอง วิเคราะห์
5. อภิปราย/ซักถาม

สื่อประกอบการฝึกอบรม

1. เอกสารประกอบการฝึกอบรม
2. โปสเตอร์/จอฉาย
3. คอมพิวเตอร์, DVD-CD
4. Power Point

การวัดและการประเมินผล

ได้ดำเนินการวัดและประเมินผลเป็น 2 ระยะ คือการประเมินผลระหว่างการใช้หลักสูตร และการประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร ดังมีรายละเอียด

1. การประเมินผลระหว่างการใช้หลักสูตร โดยแบบประเมินตนเอง และโดยแบบวัดพฤติกรรมต่อความรับผิดชอบ
2. การประเมินหลังการใช้หลักสูตร โดยวัดพฤติกรรมและแบบประเมินพฤติกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 วัดพฤติกรรมความรับผิดชอบ โดยใช้แบบวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบ
- 2.2 วัดเจตคติต่อความรับผิดชอบ โดยใช้แบบวัดเจตคติต่อความรับผิดชอบ

2. การประเมินหลักสูตรฉบับร่าง

ผลการประเมินหลักสูตรฉบับร่าง จากการนำโครงร่างหลักสูตรมาตรวจสอบคุณภาพ ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ โดยให้ประธาน คณะกรรมการและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแล้ว นำไปให้ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยพิจารณาความ สอดคล้องขององค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม

คุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าดัชนีความ สอดคล้อง ดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการประเมินหลักสูตรตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็น	ค่า IOC	ความหมาย
1. ความสอดคล้องของส่วนประกอบในหลักสูตรฉบับร่าง ได้แก่ หลักการและเหตุผลจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัด กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อในการฝึกอบรม การวัดผลและ ประเมินผล		
1.1 หลักการและเหตุผลในหลักสูตรสอดคล้องกับ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
1.2 เนื้อหาสาระสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลใน หลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
2. ความสอดคล้องของแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม มี รายละเอียดดังนี้		
2.1 สาระสำคัญ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ใน หลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
2.2 จุดประสงค์การเรียนรู้ สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
2.3 เนื้อหาสาระการเรียนรู้ สอดคล้องกับจุดประสงค์การ เรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
2.4 เนื้อหาสาระการเรียนรู้สอดคล้องกับระดับความรู้ ความสามารถของผู้เรียน	1.00	สอดคล้อง
2.5 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การ จัดกิจกรรม และเหมาะสมกับเนื้อหา	1.00	สอดคล้อง
2.6 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับสาระ การเรียน	1.00	สอดคล้อง
2.7 สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับสาระกิจกรรมการ เรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
2.8 การวัดผลและการประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์ การจัดกิจกรรม วัดได้ครอบคลุมสาระเนื้อหาของกิจกรรม	1.00	สอดคล้อง

จากตาราง 2 ผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนประกอบหลักสูตรฝึกอบรม มีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (research) ผลการทดลองใช้หลักสูตร

ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองแบบกลุ่มเดียว โดยได้ทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาลพระพุทธรบาท อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ที่เข้ารับการฝึกอบรมในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 112 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 30 คน ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้ดำเนินการฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 10,13,17,20,24,27,31 สิงหาคม พุทธศักราช 2552 ตรงกับวันจันทร์และวันพฤหัสบดี รวมเป็น 7 วัน ๆ ละ 2 ชั่วโมง และ 2 ชั่วโมง 30 นาที ที่โรงเรียนเทศบาลพระพุทธรบาท อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดตลอดระยะเวลาใช้หลักสูตร โดยได้ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมของหลักสูตรที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร ตามกระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามแผนการจัดกิจกรรมที่กำหนดไว้ปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1 เด็กดีรู้หน้าที่(ความรับผิดชอบต่อตนเอง)ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า นักเรียนได้ให้ความสนใจในกิจกรรมและให้ความร่วมมือในการฝึกอบรม การอภิปรายและแสดงความคิดเห็นตัวหัวข้อของกิจกรรม การรู้หน้าที่ของตนเองตลอดทั้งการออกมาสรุปความรู้สึกหรือข้อคิดที่ได้จากการชมสื่อหน้าห้องอบรม ในการทำหน้าที่ที่ดีด้วยความสนใจ

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 2 ยอดคนต้องอดทน (ความรับผิดชอบต่อตนเอง) ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า นักเรียนได้ให้ความสนใจในสื่อตัวอย่างของคนที่มีความอดทน ในเรื่องพากเพียรสระบุรี และตัวอย่างของนักเรียนแขนด้วนที่อดทน และได้แสดงความเห็นหรือข้อคิดต่าง ๆ ตลอดทั้งร่วมทำกิจกรรมด้วยความสนใจ และตั้งใจเป็นคนมีความอดทนต่อไป

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 3 ซื่อสัตย์มีจิตใจ (ความรับผิดชอบต่อตนเอง) ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า นักเรียนได้ให้ความสนใจมากขึ้นตามลำดับ โดยมีนักเรียนบางคนรีบเข้ามาในห้องอบรมด้วยความสนใจ และได้นำเสนอผลการปฏิบัติตามหัวข้อที่กำหนดและแนวทางแก้ไข ตลอดทั้งผลการปฏิบัติที่ได้ผล ในขณะเดียวกันนักเรียนก็สนใจในความรับผิดชอบต่อตนเองที่ดีขึ้น โดยสังเกตจากการนำเสนอของนักเรียนที่นำเสนอได้ดี

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 4 รักคนต้องพัฒนา (ความรับผิดชอบต่อตนเอง) ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า นักเรียนเริ่มเข้าใจในกระบวนการฝึกคิดและแสดงความคิดที่

ดีขึ้นจนเวลาของการแสดงความคิดเห็นไม่พอหรือครบทุกคนด้วยเวลาอันจำกัด ต้องให้เฉพาะตัวแทนของนักเรียนเท่านั้น ซึ่งทุกคนมีพัฒนาการในการแสดงความคิดเห็นและแนวทางแก้ไขร่วมกันได้ดีโดยเฉพาะนักเรียนหญิงซึ่งจะให้ความสนใจเป็นพิเศษและบอกว่าน่าจะเพิ่มเวลาให้มากกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะทุกคนอยากจะพัฒนาตนเองและแสดงความสามารถด้วย

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 5 รักแท้ดูแลได้ (ความรับผิดชอบต่อครอบครัว) ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า ในกิจกรรมนี้นักเรียนสนใจเป็นพิเศษ และร่วมกันอภิปรายถึงความดีเป็นบุตรที่ดีได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็มีนักเรียนบางคนถึงกับกลัมน้ำตาไว้ไม่ได้ด้วยความที่รู้สึกผิดที่บางครั้งตนเองได้เคยพูดจาไม่ดีกับผู้ปกครองบ้าง ไม่ทำตามคำสั่งบ้าง และได้ตั้งใจไว้ว่าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ผู้ปกครองของตน ในขณะเดียวกันนักเรียนอยากให้เพิ่มเวลา อยากให้เพื่อนๆ ของเขาทุกคนได้มีโอกาสร่วมอบรมด้วย และอยากให้มีกิจกรรมแบบนี้

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 6 ศิษย์ดีที่เคารพ (ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน) ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า นักเรียนได้ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมฝึกจิตสำนึกความรับผิดชอบ ตลอดทั้งการนำเสนอหน้าห้องอบรม และแสดงความเป็นศิษย์ที่ดี มีความเคารพคุณครูผู้ให้ความรู้ และมีความรักในโรงเรียนของพวกเขา โดยที่พวกเขาได้กล่าวนำเสนอว่าพวกเราไม่ควรคุยกันในเรื่องระหว่างครูสอน เวลาเจอครูควรทำความเคารพทุกที่ และควรเป็นลูกศิษย์ที่ดีของครู เป็นต้น

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ 7 เพื่อนแท้ดูแลกัน (ความรับผิดชอบต่อเพื่อน) ผลการใช้กิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า นักเรียนได้ให้ความสนใจตามกิจกรรมโดยรวมร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นถึงผลดีและผลเสียของการเป็นเพื่อนที่ดีและไม่ดี ตามประเด็นที่กำหนดได้ดี นักเรียนมีความกล้าในการนำเสนอมากขึ้น จากเดิมที่ยังมีความประหม่า จนสนใจในความกล้าแสดงออกและมีการอาสาเองในการเป็นตัวแทนมากขึ้น ด้วยความรับผิดชอบในกลุ่มของตนเอง แม้บางคนอาจจะเขียนตัวหนังสือไม่ค่อยถูกต้อง แต่ก็มีความสามารถในการนำเสนอได้ดี ด้วยเวลาอันจำกัดตามเวลา

ขั้นตอนที่ 4 วิจัย (development) : การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

1. ผลการประเมินหลักสูตร

ผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อเป็นการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น มีการประเมินผล 3 ระยะ คือ 1) การประเมินผลก่อนการใช้หลักสูตร 2) การประเมินผลระหว่างการใช้หลักสูตร และ 3) การประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินผลก่อนการใช้หลักสูตร โดยใช้แบบวัดพฤติกรรมต่อความรับผิดชอบ ก่อนการฝึกอบรม (pre - test)

2. การประเมินผลระหว่างการใช้หลักสูตร โดยแบบประเมินตนเอง

3. การประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร โดยวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบ ประเมิน พฤติกรรมความรับผิดชอบ และเจตคติต่อความรับผิดชอบ

สำหรับการนำเสนอผลการประเมินหลักสูตร โดยนำเสนอการเปรียบเทียบผลการ ประเมินก่อน และหลังการใช้หลักสูตร ผลระหว่างใช้หลักสูตร และหลังการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. การประเมินผลก่อนกับหลังการใช้หลักสูตร

ผู้วิจัยได้นำผลของการประเมินก่อนการใช้หลักสูตร ซึ่งใช้วัดพฤติกรรมต่อความ รับผิดชอบ ก่อนการฝึกอบรม (pre - test) และนำผลของการประเมินหลังการใช้หลักสูตร (pre - test) มาเปรียบเทียบกันตามสมมติฐานในการวิจัยที่ตั้งไว้ ซึ่งปรากฏผลดังตาราง 1

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบประเมินตนเองด้านพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการอบรมตามหลักสูตร

พฤติกรรม	n	\bar{X}	S.D.	t-test	p - value
ก่อนใช้หลักสูตรฝึกอบรม	30	13.26	1.85	16.47	.00
หลังใช้หลักสูตรฝึกอบรม	30	20.16	2.64		

จากตาราง 3 พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

2. การประเมินผลระหว่างการใช้หลักสูตร

จากการที่ให้นักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินพฤติกรรมของตนเองในระหว่าง การฝึกอบรม ได้สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาจากความรู้สึก ที่เปลี่ยนพฤติกรรมของ การมีความรับผิดชอบต่อของนักเรียนในด้านต่างๆ ออกไปตามตาราง ดังนี้

ตาราง 4 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของตนเองของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำหน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุงตนเอง
1. ไม่ช่วยพ่อแม่เก็บที่นอน และไม่ช่วยซักผ้า และไม่ช่วยทำงานบ้าน	1. จะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน และจะเก็บที่นอนด้วยตนเอง	1. บ้านจะสะอาด ที่นอนก็จะ เป็นระเบียบ และเสื้อผ้าจะ สะอาดด้วยตัวเราเอง
2. ฉันตื่นนอนแล้วไม่เก็บที่นอน	2. ตื่นนอนแล้วจะเก็บที่นอน	2. เราจะทำติดตัวไปจนโต
3. ฉันส่งการบ้านไม่ตรงเวลา	3. จะส่งการบ้านให้ตรงเวลา ทุกครั้ง	3. ทำให้มีความรับผิดชอบใน ตัวเอง
4. ฉันไม่ค่อยช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน	4. จะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ทุกครั้ง	4. ทำให้เป็นลูกกตัญญู ช่วยเหลือพ่อแม่
5. เลี้ยงน้องไม่เป็น และไม่เต็มใจเลี้ยงน้อง	5. ปรึกษาแม่ และตั้งใจ ไม่ตีน้อง	5. ได้ช่วยแบ่งเบางานบ้าน ของแม่

จากตาราง 4 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของตนเองพบว่า สิ่งที่บกพร่องได้แก่ การช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เช่น ซักผ้า เก็บที่นอน เลี้ยงน้อง และส่งการบ้านให้ตรงเวลา วิธีการแก้ไขที่ใช้คือ ปรึกษาแม่ และตั้งใจทำงาน ผลการแก้ไข พบว่า ช่วยแบ่งเบางานพ่อแม่ บ้านเรือนเรียบร้อยมากขึ้น และรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น

ตาราง 5 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับความอดทนของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำ หน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุง ตนเอง
1. อดทนต่อการทำงานไม่ได้ เพราะมีชี้เกียจบ้าง	1. ตั้งใจ อดทน ขยันตลอด	1. เป็นคนอดทนต่อการทำงาน ถึงแม้จะยากแต่เราก็ทำสำเร็จ
2. การอดทนต่อการที่โดน เพื่อนว่า	2. จะปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น	2. กัดขึ้นเพื่อนก็เคารพขึ้น
3. เกียจคร้านต่อการเรียน เกียจคร้านต่อการทำงานที่พ่อแม่ สั่งไม่ค่อยทำความดี	3. ควรตั้งใจเรียน เราต้อง ทำงานที่พ่อแม่สั่งทุกอย่าง เราควรทำแต่ความดี	3. พ่อแม่จะไม่เสียใจ เราก็ ได้รับการชมเชยจากพ่อแม่ เราจะได้รับการชมเชยจากคนที่ พบเห็น
4. ฉันไม่ยอมทำตามที่พ่อแม่ สั่ง	4. ต้องเชื่อฟังพ่อแม่สั่งตลอด	4. พ่อแม่จะรักเรา
5. ฉันไม่สนใจเรียน และ ไม่เชื่อฟังครู	5. จะเชื่อฟังครูและสนใจเรียน ให้มากขึ้น	5. ทำให้การเรียนดีขึ้น
6. ไม่สนใจหน้าที่ ไม่มีความ รับผิดชอบ ไม่กระตือรือร้น	6. หัดทำตามหน้าที่ สนใจ หน้าที่ให้มากขึ้น มีความ รับผิดชอบ	6. ก็จะทำหน้าที่ได้อย่างไม่ บกพร่อง

จากตาราง 5 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับความอดทน พบว่า สิ่ง
ที่บกพร่อง ได้แก่ ไม่อดทนต่อการทำงาน ต่อการเรียน ต่อคำสั่งสอนของบิดามารดา และ ครูอาจารย์
วิธีแก้ไขที่ใช้ คือ ตั้งใจอดทน ขยัน ปรับปรุงตัวเอง เชื่อฟังพ่อแม่และครู ผลการแก้ไข พบว่า
เป็นคนอดทนต่อการทำงาน ได้รับความชมเชย และทำหน้าที่ได้อย่างไม่บกพร่อง

ตาราง 6 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำ หน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุง ตนเอง
1. เคยเจอเงินแต่ไม่คืน ไม่ทำงานส่งครู ไม่ตั้งใจเรียน ทะเลาะกับ เพื่อน ห่วงเล่นลิ้มงาน ดูละคร จนลืมรีดผ้า	1. คืนเงินแก่คนอื่น ทำงานส่งครู ตั้งใจเรียน ไม่ชวนเพื่อน ทะเลาะ รีดผ้าก่อนดูหนัง	1. จะทำให้เพื่อนเชื่อถือ ก็ไม่ถูกครุติ ไม่ถูกครุว่า เพื่อนกลับมาคบกันอีก ไม่โดนว่าและถูกติเตียน
2. ไม่ซื่อสัตย์ต่อเวลา	2. ไปให้ทันเวลาที่กำหนดและ พยายามปรับปรุงตัวเอง	2. ตรงต่อเวลา และหน้าที่
3. เรียนไม่เก่ง ชอบพูดโกหก ไม่ซื่อสัตย์ต่อเวลา	3. ควรตั้งใจเรียน อ่านหนังสือ ควรพูดแต่สิ่งเป็นจริง และควร ทำอะไรให้ตรงเวลา	3. เราเรียนเก่งและสอบได้ เราได้รับการชมเชยจากผู้อื่น มีความภูมิใจในตนเอง ได้รับการ ยกย่อง
4. เป็นคนโกหกนิดหน่อย	4. ก็จะไม่เป็นคนโกหก"	4. ดีขึ้น

จากตาราง 6 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ พบว่า สิ่ง
ที่บกพร่อง ได้แก่ ไม่ซื่อสัตย์ต่อเวลา พูดโกหก วิธีแก้ไข คือ พยายามปรับปรุงตัวเอง ควรทำอะไร
ให้ตรงเวลา ผลการแก้ไข พบว่า ตรงต่อเวลาและหน้าที่ มีความภูมิใจในตนเอง ได้รับการยกย่อง

ตาราง 7 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไข
ตนเองของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำ หน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุง ตนเอง
1. ไม่รอบคอบ	1. ก่อนจะทำสิ่งใดควรคิดให้ดี เสียก่อนจะทำ	1. มีความรอบคอบดีขึ้น
2. การทำงานไม่เรียบร้อย	2. ตั้งใจทำในสิ่งที่กระทำอยู่	2. ทำงานเรียบร้อยขึ้น
3. ไม่ตั้งใจทำหน้าที่ของ ตัวเอง เช่น ไม่ตั้งใจเรียน	3. ต้องตั้งใจทำหน้าที่ของ ตัวเองให้ดีที่สุด	3. การเรียนดีขึ้นและสอบได้
4. ไม่ค่อยรับฟังคนอื่น ที่มาว่า เราไม่ดี	4. ยอมรับฟังความคิดเห็น ของคนอื่นบ้าง จะได้มีเหตุผล	4. ทำให้มีเหตุผล และใจกว้าง ขึ้น

จากตาราง 7 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการพัฒนาหรือปรับปรุง
ตนเอง พบว่า สิ่งที่บกพร่อง ได้แก่ ไม่รอบคอบ ไม่ตั้งใจทำหน้าที่ของตัวเอง ไม่ค่อยรับฟังคนอื่น
วิธีแก้ไข คือ ก่อนจะทำสิ่งใดควรคิดให้ดี ตั้งใจทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด ยอมรับฟังความ
คิดเห็นของคนอื่นบ้าง ผลการแก้ไข พบว่า มีความรอบคอบดีขึ้น ทำงานเรียบร้อยดีขึ้น ทำให้มี
เหตุผลและใจกว้างขึ้น

ตาราง 8 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำหน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุงตนเอง
1. เกียยงพ่อแม่	1. ไม่เกียยงพ่อแม่	1. พ่อแม่จะรักใคร่
2. ไม่เชื่อฟัง	2. เชื่อฟังพ่อแม่	2. พ่อแม่ชื่นชอบ
3. ไม่ช่วยงานพ่อแม่ทำงาน	3. ทำงานตามสั่ง	3. เป็นคนดีของครอบครัว
4. พ่อแม่ร้องไห้เพราะเรา	4. ทำให้พ่อแม่มีความสุข	4. พ่อแม่ไม่ร้องไห้อีก
5. โกหกพ่อแม่	5. ไม่โกหกพ่อแม่อีก	5. พ่อแม่เชื่อถือ
6. ซักผ้าไม่เป็น	6. ปรึกษาแม่	6. ซักผ้าได้แล้ว
7. ทำกับข้าวไม่เป็น	7. ปรึกษาแม่	7. ทำได้แล้ว
8. เลี้ยงน้องไม่เป็น	8. ปรึกษาพ่อแม่	8. เลี้ยงน้องได้แล้ว
9. ใช้จ่ายไม่ประหยัด	9. ควรรับประทานอาหารอย่างพอประมาณไม่เกินเลย	9. พ่อแม่จะไม่ตำหนิเรา

จากตาราง 8 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับครอบครัว พบว่า สิ่งที่บกพร่อง ได้แก่ เกียยงพ่อแม่ ไม่เชื่อฟัง โกหกพ่อแม่ ไม่ช่วยทำงานบ้าน ใช้เงินฟุ่มเฟือย วิธีแก้ไขคือ ไม่เกียยงพ่อแม่ เชื่อฟังพ่อแม่ ไม่โกหก ทำงานตามสั่ง ใช้จ่ายอย่างประหยัด ผลการแก้ไขพบว่า พ่อแม่รักใคร่ พ่อแม่ชื่นชอบ เป็นคนดีของครอบครัว พ่อแม่เชื่อถือ พ่อแม่ไม่ต้องเหนื่อยและตำหนิ

ตาราง 9 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นลูกศิษย์ที่ดีของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำ หน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุง ตนเอง
1. ไม่ช่วยครูยกของ	1. ถ้าเห็นครูหิ้วของก็ต้องช่วย คุณครูยกของ	1. เราก็เป็นศิษย์ที่ดีและจะมี ความนอบน้อม
2. คอยกันระหว่างครูสอน	2. ไม่คุย ควรเรียนและรู้จัก แบ่งเวลา	2. เราก็จะเรียนเก่ง
3. ไม่ช่วยเก็บเศษขยะใน โรงเรียน	3. ควรเก็บขยะในโรงเรียนเรา ต้องช่วยกันเก็บให้สะอาด	3. โรงเรียนเราจะได้รับการ ชมเชยจากคนที่เห็น
4. ไม่ค่อยทำความเคารพ คุณครู	4. เวลาเจอคุณครูควรทำ ความเคารพทุกที	4. จะได้รับคำชมเชยจาก คุณครู

จากตาราง 9 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับหน้าที่ลูกศิษย์ที่ดี พบว่า
สิ่งที่บกพร่อง ได้แก่ ไม่ช่วยครูยกของ คอยกันระหว่างครูสอน ไม่ช่วยเก็บเศษขยะในโรงเรียน
ไม่ค่อยทำความเคารพครู วิธีแก้ไข พบว่า ควรช่วยคุณครูยกของ ไม่คุยในเวลาเรียนและรู้จัก
แบ่งเวลา ควรทำความเคารพครูทุกครั้ง ผลการแก้ไข พบว่า เป็นศิษย์ที่ดีและมีความนอบน้อม
กาเรียนดีขึ้น และได้รับคำชมเชยจากคุณครู

ตาราง 10 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการเป็นเพื่อนที่ดีของนักเรียน

สิ่งที่บกพร่องต่อการทำ หน้าที่ตนเอง	วิธีแก้ไขปรับปรุงตนเอง	ผลการแก้ไขปรับปรุง ตนเอง
1. เคยพูดจาไม่ไพเราะ	1. พูดให้ไพเราะ	1. เพื่อนจะกลับมาคบกัน
2. เคยดูถูกเพื่อน	2. ไม่ดูถูกเพื่อนอีก	2. เพื่อนจะเลิกติเตียน
3. ไม่ให้เพื่อนยิ้มของ	3. ให้เพื่อนยิ้มของ	3. เพื่อนจะรักเรา
4. ไม่แนะนำเพื่อน	4. แนะนำเพื่อน	4. เพื่อนก็จะรักใคร่
5. เคยทะเลาะกับเพื่อน	5. ไม่ทะเลาะกันอีก	5. เพื่อนกลับมาดีกัน
6. เป็นเพื่อนที่ไม่ดี	6. เป็นเพื่อนที่ดี	6. จะมีเพื่อนมากไปด้วย
7. การให้อภัยเมื่อเพื่อน ล่วงเกิน แต่หนูไม่ปฏิบัติแบบ นั้น คือข้อบกพร่องของหนูคะ	7. มีสติ มีความเข้าใจ มี เหตุผลให้มากขึ้น	7. เราและเพื่อนจะเป็นเพื่อนที่ ดีต่อกันไปตลอดและเป็น เพื่อนแท้
8. ไม่รักเพื่อนจริง	8. ควรรักเพื่อนด้วยความ บริสุทธิ์ใจ	8. เราจะได้ไม่ต้องทะเลาะกัน

จากตาราง 10 ผลการทบทวนการกระทำของตนเองเกี่ยวกับการเป็นเพื่อนที่ดี พบว่า สิ่งที่ยกพร่อง ได้แก่ พุดจาไม่ไพเราะ ถูกเพื่อน ไม่ให้เพื่อนยืมของ ไม่แนะนำเพื่อน ทะเลาะกับเพื่อน ไม่รักเพื่อนจริง วิธีแก้ไข พบว่า พุดให้ไพเราะ ไม่ถูกเพื่อน ให้เพื่อนยืมของ แนะนำเพื่อน ไม่ทะเลาะกับเพื่อน มีสติมีความเข้าใจ มีเหตุผลให้มากขึ้น รักเพื่อนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผลการแก้ไข พบว่า เพื่อนจะรักเรา เพื่อนจะเลิกติเตียน เพื่อนจะรักใคร่ และไม่ทะเลาะกัน จะเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน และเป็นเพื่อนแท้

3. การประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร

การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม

ผลการประเมินพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นการประเมินผลหลักสูตรระหว่างการทดลองใช้ โดยประเมินผลจากกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ที่กำหนดไว้ในการทำวิจัย แสดงผลภาพรวมในแต่ละด้านของการประเมินตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย \bar{X} ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ปรากฏดังตาราง 11 – 14

ตาราง 11 ผลประเมินพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตร ตามความคิดเห็นของผู้ปกครอง

พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ถ้านักเรียนพบอุปสรรคในการทำงาน นักเรียนจะล้มเลิกงานนั้น	3.63	1.09	มาก
2. นักเรียนตั้งใจเรียน แม้ว่าจะเป็นวิชาที่ไม่ชอบก็ตาม	3.90	0.99	มาก
3. นักเรียนแต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน	4.26	0.94	มาก
4. นักเรียนยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติของตนเอง	3.80	0.71	มาก
5. นักเรียนมีความพยายามในการเรียน	4.23	0.72	มาก
6. นักเรียนแบ่งปันก่อนนอน	4.40	0.93	มาก
7. นักเรียนตรวจทานงานหรือการบ้านก่อนส่งเสมอ	3.46	0.81	ปานกลาง
8. นักเรียนปฏิบัติตามที่ตนเองสัญญาไว้เสมอ	3.86	0.73	มาก
9. นักเรียนมีการปรับปรุงหรือพัฒนาการทำงานหรือการเรียนของตนเอง	3.80	0.61	มาก

ตาราง 11 (ต่อ)

พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลความ
10. ถ้าพบว่ามิวิชาใดที่ไม่เข้าใจ นักเรียนจะพยายามทำความเข้าใจ โดยการถามเพื่อนหรือครูหรืออ่านบททวนด้วยตนเอง	3.86	0.89	มาก
11. นักเรียนใช้เวลาว่างในการทบทวนบทเรียน หรือค้นคว้าเกี่ยวกับการเรียน	3.80	0.92	มาก
12. ถ้าพบบทเรียนยากๆ นักเรียนจะอ่านบททวนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจนกว่าจะเข้าใจ	4.00	0.69	มาก
13. นักเรียนจัดเก็บที่นอนให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย	4.23	0.89	มาก
14. นักเรียนพยายามฝึกหัดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำงานที่ไม่ถนัด	4.10	0.80	มาก
15. เมื่อนักเรียนทำผิดกฎระเบียบ หรือทำสิ่งของเสียหายโดยไม่มีใครเห็นนักเรียนจะทำเฉยๆ เพื่อไม่ให้คนอื่นทราบ	3.80	0.66	มาก
16. เมื่อวางแผนจะทำสิ่งใด นักเรียนมักจะทำตามแผนที่วางไว้	3.60	0.96	มาก
17. นักเรียนจะอ่านหนังสือ ทำการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมายโดยที่ผู้ปกครองไม่ต้องเตือน	4.06	1.14	มาก
18. เมื่อนักเรียนมีความจำเป็นต้องขาดเรียน นักเรียนแจ้งให้คุณครูทราบล่วงหน้า	4.00	0.74	มาก
19. ในวันหยุดนักเรียนจะช่วยเหลืองานบ้านเท่าที่สามารถจะทำได้	4.16	0.64	มาก
20. ถ้านักเรียนออกไปนอกบ้าน นักเรียนจะกลับตรงเวลาที่บอกไว้กับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง	4.23	0.77	มาก
21. นักเรียนปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง	4.33	0.88	มาก
รวม	3.97	0.34	มาก

จากตาราง 11 พบว่า โดยภาพรวมผู้ปกครองเห็นว่านักเรียนที่ผ่านการอบรมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณารายพฤติกรรมพบว่าทุกพฤติกรรมที่มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ นักเรียนแปรงฟันก่อนนอน ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.93) รองลงมาได้แก่ นักเรียนปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.88) และมีพฤติกรรมต่ำสุดได้แก่ นักเรียนตรวจทานงานหรือการบ้านก่อนส่งเสมอ ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.81)

ตาราง 12 ผลประเมินพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรตามความคิดเห็นของครู

พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ถ้านักเรียนพบอุปสรรคในการทำงาน นักเรียนจะล้มเลิกงานนั้น	3.40	0.54	ปานกลาง
2. นักเรียนตั้งใจเรียน แม้ว่าจะเป็นวิชาที่ไม่ชอบ ก็ตาม	3.20	0.44	ปานกลาง
3. นักเรียนแต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน	3.80	0.44	มาก
4. นักเรียนเข้าห้องเรียนตรงเวลา	3.40	0.54	ปานกลาง
5. นักเรียนยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจาก ปฏิบัติของตนเอง	3.60	0.54	มาก
6. นักเรียนมีความพยายามในการเรียน	3.40	0.54	ปานกลาง
7. นักเรียนส่งงานที่ครูมอบหมายตรงตามเวลา	3.40	0.54	ปานกลาง
8. นักเรียนมาโรงเรียนทันเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ	3.80	0.44	มาก
9. นักเรียนตรวจทานงานหรือการบ้านก่อนส่งเสมอ	3.60	1.14	มาก
10. นักเรียนปฏิบัติตามที่ตนเองสัญญาไว้เสมอ	3.80	0.83	มาก
11. นักเรียนมีการปรับปรุงหรือพัฒนาการทำงานหรือ การเรียนของตนเอง	3.60	0.54	มาก
12. ถ้าพบว่ามีวิชาใดที่ไม่เข้าใจ นักเรียนจะพยายามทำ ความเข้าใจ โดยการถามเพื่อนหรือครูหรืออ่านบททวน ด้วยตนเอง	3.60	0.54	มาก
13. นักเรียนทำการบ้านตามที่ได้รับมอบหมาย เสร็จทันเวลา	3.60	0.54	มาก
14. เมื่อเห็นข้าวของเครื่องใช้ในห้องเรียนวางไว้เกะกะ นักเรียนจะต้องลงมือจัดให้เป็นระเบียบ	4.20	1.09	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
15. นักเรียนใช้เวลาว่างในการทบทวนบทเรียน หรือค้นคว้าเกี่ยวกับการเรียน	3.60	0.54	มาก
16. ถ้าพบบทเรียนยากๆ นักเรียนจะอ่านทบทวนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจนกว่าจะเข้าใจ	3.40	0.54	ปานกลาง
17. นักเรียนปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน	4.00	0.70	มาก
18. ถ้าพบว่าไม่มีชื่อของนักเรียนในใบแต่งตั้งเวรทำความสะอาดโรงเรียน นักเรียนจะบอกให้คุณครูทราบ	3.80	0.44	มาก
19. นักเรียนพยายามฝึกหัดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำงานที่ไม่ถนัด	3.80	0.83	มาก
20. เมื่อนักเรียนทำผิดกฎระเบียบ หรือทำสิ่งของเสียหายโดยไม่มีใครเห็นนักเรียนจะทำเฉยๆ เพื่อไม่ให้คนอื่นทราบ	2.80	1.30	ปานกลาง
21. เมื่อวางแผนจะทำสิ่งใด นักเรียนมักจะทำตามแผนที่วางไว้	3.60	0.54	มาก
22. ก่อนจะออกนอกห้องเรียนจะขออนุญาตคุณครู	4.20	0.83	มาก
23. เมื่อนักเรียนมีความจำเป็นต้องขาดเรียน นักเรียนแจ้งให้คุณครูทราบล่วงหน้า	3.80	0.44	มาก
24. เมื่อแบ่งงานกันทำแล้วแต่ยังมีงานส่วนหนึ่งที่ยังไม่เสร็จ นักเรียนจะช่วยทำจนงานแล้วเสร็จ	3.40	0.54	ปานกลาง
25. เมื่อนักเรียนเก็บของได้ แม้จะไม่มีใครเห็นนักเรียนก็จะนำส่งคุณครู	4.20	1.09	มาก
26. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัด	4.20	0.83	มาก
27. เมื่อนักเรียนเลิกเรียนแล้วจะช่วยปิดไฟและพัดลมในห้องเรียน	4.60	0.54	มากที่สุด
28. วันใดที่เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียน นักเรียนจะรีบไปโรงเรียนแต่เช้า	3.80	0.44	มาก
29. เมื่อมีงานกลุ่มเกิดความผิดพลาด นักเรียนมักอ้างว่าเป็นความผิดของเพื่อนในกลุ่ม	2.40	1.14	น้อย

ตาราง 12 (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
30. นักเรียนยินยอมให้เพื่อนต่อว่าโดยไม่โกรธเมื่อ นักเรียนผิดสัญญา	3.40	0.89	ปานกลาง
รวม	3.64	0.28	มาก

จากตาราง 12 พบว่า โดยภาพรวมครูเห็นว่านักเรียนที่ผ่านการอบรม มีพฤติกรรมความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D.= 0.28) เมื่อพิจารณารายพฤติกรรมพบว่า ทุกพฤติกรรมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ เมื่อนักเรียนเลิกเรียนแล้วจะช่วยปิดไฟ และพัดลมในห้องเรียน ($\bar{X} = 4.60$, S.D.= 0.54) รองลงมาได้แก่ เมื่อเห็นข้าวของเครื่องใช้ในห้องเรียนวางไว้เกะกะนักเรียนจะต้องลงมือจัดให้เป็นระเบียบ ($\bar{X} = 4.20$, S.D.= 1.09) ก่อนจะออกนอกห้องเรียนจะขออนุญาตคุณครู ($\bar{X} = 4.20$, S.D.= 0.83) เมื่อนักเรียนเก็บของได้แม้จะไม่มีใครเห็นนักเรียนก็จะนำส่งคุณครู ($\bar{X} = 4.20$, S.D.= 1.09) และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัด ($\bar{X} = 4.20$, S.D.= 0.83) และมีพฤติกรรมต่ำสุดได้แก่ เมื่อมีงานกลุ่มเกิดผิดพลาดนักเรียนมักอ้างว่าเป็นความผิดของเพื่อนในกลุ่ม ($\bar{X} = 2.40$, S.D.= 1.14)

ตาราง 13 ผลประเมินพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรตามความคิดเห็นของนักเรียน

พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ถ้านักเรียนพบอุปสรรคในการทำงาน นักเรียนจะล้มเลิกงานนั้น	3.53	1.10	มาก
2. นักเรียนตั้งใจเรียน แม้ว่าจะเป็นวิชาที่ไม่ชอบ ก็ตาม	3.90	0.99	มาก
3. นักเรียนแต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน	4.16	1.11	มาก
4. นักเรียนเข้าห้องเรียนตรงเวลา	4.36	0.88	มาก
5. นักเรียนยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจาก ปฏิบัติของตนเอง	3.70	0.87	มาก
6. นักเรียนมีความพยายามในการเรียน	4.23	0.72	มาก
7. นักเรียนแปร่งฟันก่อนนอน	4.40	0.93	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลความ
8. นักเรียนส่งงานที่ครูมอบหมายตรงตามเวลา	3.40	0.96	ปานกลาง
9. นักเรียนมาโรงเรียนทันเวลาเช้าแถวเคารพธงชาติ	4.30	0.87	มาก
10. นักเรียนตรวจทานงานหรือการบ้านก่อนส่งเสมอ	3.46	0.81	ปานกลาง
11. นักเรียนปฏิบัติตามที่ตนเองสัญญาไว้เสมอ	3.46	1.04	ปานกลาง
12. นักเรียนมีการปรับปรุงหรือพัฒนาการทำงานหรือการเรียนของตนเอง	3.80	0.61	มาก
13. ถ้าพบว่ามิวิชาใดที่ไม่เข้าใจ นักเรียนจะพยายามทำความเข้าใจ โดยการถามเพื่อนหรือครูหรืออ่านบททวนด้วยตนเอง	3.73	1.01	มาก
14. นักเรียนทำการบ้านตามที่ได้รับมอบหมาย เสร็จทันเวลา	4.13	0.81	มาก
15. เมื่อเห็นข้าวของเครื่องใช้ในห้องเรียนวางไว้เกะกะ นักเรียนจะต้องลงมือจัดให้เป็นระเบียบ	3.80	0.61	มาก
16. นักเรียนใช้เวลาว่างในการทบทวนบทเรียน หรือค้นคว้าเกี่ยวกับการเรียน	3.80	0.92	มาก
17. ถ้าพบบทเรียนยากๆ นักเรียนจะอ่านบททวนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจนกว่าจะเข้าใจ	3.66	0.92	มาก
18. นักเรียนปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน	4.00	0.94	มาก
19. ถ้าพบว่ามีชื่อของนักเรียนในใบแต่งตั้งเวรทำความสะอาดโรงเรียน นักเรียนจะบอกให้คุณครูทราบ	4.26	0.82	มาก
20. นักเรียนจัดเก็บที่นอนให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย	4.16	0.98	มาก
21. นักเรียนพยายามฝึกหัดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำงานที่ไม่ถนัด	3.86	1.10	มาก
22. เมื่อนักเรียนทำผิดกฎระเบียบ หรือทำสิ่งของเสียหายโดยไม่มีใครเห็นนักเรียนจะทำเฉยๆ เพื่อไม่ให้คนอื่นทราบ	3.36	1.12	ปานกลาง
23. เมื่อวางแผนจะทำสิ่งใด นักเรียนมักจะทำตามแผนที่วางไว้	3.60	0.96	มาก
24. นักเรียนจะอ่านหนังสือ ทำการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมายโดยที่ผู้ปกครองไม่ต้องเตือน	3.96	1.27	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลความ
25. ก่อนจะออกนอนห้องเรียนจะขออนุญาตคุณครู	4.10	1.02	มาก
26. เมื่อนักเรียนมีความจำเป็นต้องขาดเรียน นักเรียน แจ้งให้คุณครูทราบล่วงหน้า	3.73	0.98	มาก
27. เมื่อแบ่งงานกันทำแล้วแต่ยังมีงานส่วนหนึ่งที่ยังไม่ เสร็จ นักเรียนจะช่วยทำจนงานแล้วเสร็จ	3.83	1.11	มาก
28. เมื่อนักเรียนเก็บของได้ แม้จะไม่มีใครเห็นนักเรียน ก็จะนำส่งคุณครู	4.13	0.97	มาก
29. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัด	4.33	0.88	มาก
30. เมื่อนักเรียนเลิกเรียนแล้วจะช่วยปิดไฟและพัดลม ในห้องเรียน	4.43	0.72	มาก
31. วันใดที่เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียน นักเรียน จะรีบไปโรงเรียนแต่เช้า	3.70	1.17	มาก
32. เมื่อมีงานกลุ่มเกิดความผิดพลาด นักเรียนมักอ้าง ว่าเป็นความผิดของเพื่อนในกลุ่ม	3.26	1.22	ปานกลาง
33. นักเรียนยินยอมให้เพื่อนต่อว่าโดยไม่โกรธเมื่อ นักเรียนผิดสัญญา	3.60	1.10	มาก
34. ในวันหยุดนักเรียนจะช่วยเหลืองานบ้านเท่าที่ สามารถจะทำได้	3.80	1.29	มาก
35. ถ้านักเรียนออกไปนอกบ้าน นักเรียนจะกลับตรง เวลาที่บอกไว้กับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง	4.20	0.80	มาก
36. นักเรียนปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่หรือ ผู้ปกครอง	4.33	0.92	มาก
รวม	3.90	0.33	มาก

จากตาราง 13 พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนเห็นว่า นักเรียนที่ผ่านการอบรมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D.= 0.33) เมื่อพิจารณารายพฤติกรรมพบว่า พฤติกรรมที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากได้แก่ เมื่อนักเรียนเลิกเรียนแล้วจะช่วยปิดไฟและพัดลมในห้องเรียน ($\bar{X} = 4.43$, S.D.= 0.72) รองลงมาได้แก่ นักเรียนแบ่งร้งพื้นที่ก่อนนอน ($\bar{X} = 4.40$,

S.D.= 0.93) และมีพฤติกรรมต่ำสุดได้แก่ เมื่อมีงานกลุ่มเกิดความผิดพลาดนักเรียนมักอ้างว่าเป็นความผิดของเพื่อนในกลุ่ม ($\bar{X} = 3.26$, S.D.=1.22)

ตาราง 14 ผลเจตคติต่อความรับผิดชอบของนักเรียนที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตร

รายการ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนทุกครั้ง	3.90	0.75	มาก
2. นักเรียนส่งการบ้านที่ครูมอบหมายให้ทำตรงตามเวลาที่กำหนด	3.90	0.84	มาก
3. แม้งานจะยากนักเรียนพยายามทำเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย	3.80	0.66	มาก
4. ถ้านักเรียนได้รับมอบหมายให้ทำงานนักเรียนจะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จทุกครั้ง	3.90	0.88	มาก
5. นักเรียนรับประทานอาหารที่ไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพเช่น ลูกอม น้ำอัดลม เป็นประจำ	3.43	1.04	ปานกลาง
6. นักเรียนรักษาสุขภาพอนามัยของตัวเองเป็นประจำ เช่น แปรงฟันก่อนนอน ล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารทุกครั้ง	4.43	0.93	มาก
7. นักเรียนมีความตั้งใจเรียนในการเรียน	4.16	0.83	มาก
8. นักเรียนรู้สึกไม่สบายใจเมื่อเห็นเพื่อนๆ ทำผิดระเบียบของโรงเรียน	4.13	0.86	มาก
9. นักเรียนรู้สึกว่าเป็นเรื่องเสียหายถ้าต้องผิดสัญญาหรือผิดนัดกับผู้อื่น	3.86	0.86	มาก
10. นักเรียนทำงานที่พ่อแม่มอบหมายสำเร็จทุกครั้ง	4.03	0.99	มาก
11. นักเรียนรู้สึกว่าผู้ที่ไม่มีความรับผิดชอบเป็นผู้ที่ไม่มีความอดทนและวินัย	4.30	0.79	มาก
12. นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทุกครั้ง	4.13	0.77	มาก
13. การช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรทำ	4.26	0.82	มาก
14. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของโรงเรียนเป็นหน้าที่ของนักเรียนทุกคน	4.40	0.72	มาก

ตาราง 14 (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
15. นักเรียนช่วยปฏิบัติงานของโรงเรียนทุกครั้ง	4.30	0.59	มาก
16. นักเรียนไม่เคยปฏิเสธงานที่ครูหรือพ่อแม่มอบหมายทุกครั้ง	3.90	0.92	มาก
17. ถ้าเพื่อนร้องขอให้ช่วยแนะนำในบทเรียนที่ไม่เข้าใจก็ยินดีช่วยอธิบายให้เพื่อนฟังเสมอ	4.00	1.01	มาก
18. นักเรียนมักจะหลีกเลี่ยงการทำความสะอาดห้องเรียนซึ่งเป็นเวรทำความสะอาดของนักเรียนเสมอ	3.66	1.26	มาก
19. ถึงแม้นักเรียนจะมีอุปสรรคในการทำงานนักเรียนจะพยายามทำให้สำเร็จเสมอ	4.06	0.94	มาก
20. นักเรียนจะยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของตนเองเสมอ	4.13	0.73	มาก
ผลรวม	4.03	0.31	มาก

จากตาราง 14 พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติต่อความรับผิดชอบ ภาพรวมอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.31) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ นักเรียนรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองเป็นประจำ เช่น แปรงฟันก่อน ล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.93) รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของโรงเรียนเป็นหน้าที่ของนักเรียนทุกคน ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.72) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ นักเรียนรับประทานอาหารที่ไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ เช่น ลูกอม น้ำอัดลมเป็นประจำ ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 1.04)

ผลการปรับปรุงหลักสูตร

ภายหลังจากการนำหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การฝึกอบรมควรต้องมีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับเนื้อหาหรือเพิ่มเวลาในการอบรม ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงความคิดเห็นและนำเสนอตามกิจกรรมได้เต็มที่ ผู้วิจัยจึงได้ปรับเพิ่มเวลาในแผนการจัดกิจกรรมที่ 1 และ ที่ 5 อีก เพิ่มขึ้นเป็นแผนละ 30 นาที หรือเพิ่มใน 2 แผน เป็นแผนละ 2 ชั่วโมง 30 นาที ซึ่งได้ปรับเพิ่มขึ้นอีก 1 ชั่วโมง จากตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ 14 ชั่วโมง เพิ่มเป็น 15 ชั่วโมง เพื่อปรับปรุงเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้ต่อไป